

**ARCHITEKTURA
KRAJOBRAZU**

LANDSCAPE ARCHITECTURE

EWA WARYŚ

Mgr inż. arch. krajobrazu
Politechnika Krakowska¹
Wydział Architektury
e-mail: ewawarys@wp.pl

ZNACZENIE ANGIELSKICH SKWERÓW MIEJSKICH W KRAJOBRAZIE ZURBANIZOWANYM

THE MEANING OF ENGLISH CITY SQUARES IN URBAN LANDSCAPE

STRESZCZENIE

W XVII wieku funkcjonowały w Anglii dwa typy przestrzeni publicznych: skwery typu *piazza*, pozbawione kompozycji roślinnych oraz ogrodzone zielone place o charakterze ogrodowym, przeznaczone dla mieszkańców domów zlokalizowanych w pobliżu. Angielskie ogrody publiczne prezentowały typ wysokiej klasy przestrzeni miejskiej, który z czasem stał się popularny w wielu miastach europejskich. Celem artykułu jest określenie znaczenia tych założeń w krajobrazie zurbanizowanym, w tym wskazanie funkcji, jakie wspólnie pełnią one w tkance urbanistycznej miast.

Słowa kluczowe: krajobraz miasta, miejskie ogrody publiczne, genius loci

ABSTRACT

In the 17th century were functioned in England two types of public spaces: piazza type of squares, devoid of plants' composition and green city squares of a garden nature, designed for the residents of the nearby houses. Both of these presented the high-class type of public space, which with the time became popular in many cities in Europe. The aim of the paper is to define the importance of these arrangements in urban landscape, including the identification of functions which they perform today in urban tissue of cities.

Keywords: city's landscape, public city gardens, genius loci

1. WSTĘP

Londyńskie skwery miejskie od XVII w. funkcjonowały w Anglii jako niewielkie, ogrodzone zieleńce, otoczone drogą publiczną, przeznaczone dla mieszkańców domów zlokalizowanych dookoła. Charakterystyczną cechą tych założeń był ograniczony

dostęp (skwery posiadały drewniane lub metalowe ogrodzenie) oraz lokalizacja w otoczeniu zwartej tkanki urbanistycznej. Założenia te, wywodziły się ze średniowiecznych terenów otwartych, przeznaczonych do rekreacji i zlokalizowanych poza murami miast. Z biegiem czasu, wraz z postępującym procesem urbanizacji, otaczane były przez zabudowę².

¹ Doktorantka na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej, Instytut Architektury Krajobrazu, Zakład Kompozycji i Planowania Krajobrazu. Ph.D. student at the Cracow University of Technology, Institute of Landscape Architecture, Department of Landscape Planning and Design.

² A. Zachariasz, *XIX-wieczne parki publiczne w Anglii*, [w:] „Teka Komisji Urbanistyki i Architektury” tom XXXII (2000), Wydawnictwo Oddziału Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2000, s. 167.

W XIX-wiecznej Anglii, obok parków królewskich, municypalnych oraz założeń darowanych przez prywatnych fundatorów, skwery stanowiły jeden z czterech typów ogrodów publicznych występujących w miastach³. Współcześnie są one przykładem urządzonych terenów zieleni, charakterystycznych dla wielu ośrodków mieszkaniowych, o różnej genezie i lokalizacji. Skwery angielskie posiadają jednak najdłuższą tradycję i to właśnie one stały się inspiracją dla założeń zrealizowanych zarówno na kontynencie europejskim, jak również w miastach amerykańskich.

Celem niniejszych rozważań jest określenie współczesnego znaczenia śródmiejskich ogrodów publicznych w tkance urbanistycznej miast. W celu zaprezentowania różnorodności funkcji, jakie obiekty te pełnią w silnie przekształconym krajobrazie dokonano przeglądu wybranych przykładów zlokalizowanych w Londynie oraz w obrębie aktualnych granic administracyjnych miasta Katowice. Zielone place Katowic zostały włączone do opracowania ze względu na wyraźną inspirację układem kompozycyjnym skwerów angielskich oraz istotny kontekst przestrzenny, jakim jest krajobraz miasta przemysłowego. Wszystkie wybrane przykłady zlokalizowane są wewnątrz struktur urbanistycznych.

2. ZWIĄZEK Z TRADYCJĄ MIEJSCA (*GENIUS LOCI*)

O znaczeniu angielskich skwerów świadczy długoletni zwyczaj ich zakładania oraz związek z tradycją miejsca (*genius loci*), w tym z krajobrazem i szeroko rozumianym kontekstem kulturowym danego obszaru. Potwierdzeniem tej relacji są przemiany, jakie zachodziły w układach kompozycyjnych skwerów, na skutek zmieniającego się pejzażu miast.

Pierwszym londyńskim skwerem był Covent Garden Piazza, założony w 1630 r. według projektu angielskiego architekta i scenografa Inigo Johnsa. Covent garden posiadał formę placu miejskiego inspirowanego takimi założeniami jak Place des Vosges w Paryżu i Piazza Grande w Livorno, w północnych Włoszech. Nawiązaniem do architektury włoskiego renesansu było m. in. zastosowanie arkadowych podcieni w otaczających plac budynkach. Pomimo, iż miejsce to było pozbawione kompozycji roślinnych, to powszechnie uważane jest za

pierwowzór londyńskich skwerów miejskich⁴. Od XVII wieku, w Londynie zaczęły powstawać także założenia o charakterze ogrodowym, zawierające w swojej strukturze materiał roślinny. Pierwsze z nich, posiadały postać ogrodzonej murawy, z wytyczonym, geometrycznym układem ścieżek i były pozbawione bardziej złożonych elementów kompozycyjnych. Jednak na skutek przemian, jakie następowały w ich rozwoju historycznym, w układach przestrzennych skwerów stopniowo zaczęła pojawiać się zarówno bardziej urozmaicona szata roślinna jak również inne obiekty wpływające na estetykę i sposób użytkowania przestrzeni. Tego typu przykładem były elementy małej architektury oraz zbiorniki wodne.

Na przestrzeni wieków skwery, jako przestrzenie zielone, stanowiące istotną część krajobrazu miasta, były odzwierciedleniem zmieniających się kierunków stylowych w architekturze i nurtów w sztuce ogrodowej. Dlatego wraz z nadejściem i popularyzacją rozwiązań, propagowanych m. in. przez Johna Nasha i Humphry'ego Repton, palladiańska prostota śródmiejskich ogrodów publicznych zaczęła przybierać coraz bardziej złożoną formę. W przestrzeni zielonych placów pojawiały się drzewa, krzewy i rośliny ozdobne, tworzące kompozycje inspirowane krajobrazami rustykalnymi⁵. Wprowadzanie elementów szaty roślinnej wpisywało się także w modną koncepcję *rus in urbe*, która mimo rosnącej popularności była także przedmiotem krytyki. Jak pisał James Stuart w raporcie dotyczącym Londynu: *a garden in a street is no less absurd than a street in a garden*⁶.

Przykładem założenia zrealizowanego z zastosowaniem nowych rozwiązań był St. James Square, obecnie zadrzewiony plac o powierzchni ok. 9400 m², zlokalizowany w centrum miasta, w odległości ok. 750 metrów od Pałacu Buckingham. W pierwszej połowie XVIII wieku, na środku placu wybudowano rozległy, ogrodzony zbiornik wodny o średnicy ok. 46 m. Na początku XIX wieku zbiornik, wraz z umiejscowionym na środku pomnikiem księcia Wilhelma III Orańskiego, został włączony w swobodną kompozycję krajobrazową autorstwa Johna Nasha. W 1954 r. obiekt ten zlikwidowano, a w jego miejscu założono, zachowany do czasów obecnych

³ A. Zachariasz, *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, monografia 336, seria: architektura, wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006, s. 30.

⁴ P. S. Goodman, *The Garden Squares of Boston*, University Press of New England, Hanover and London, Hanover 2003, s. 2.

⁵ P. S. Goodman, *op. cit.*, s. 9.

⁶ *Ogród w przestrzeni ulicy jest takim samym absurdem jak ulica w przestrzeni ogrodu*, [cyt. z:] Tamże, s. 7, [za:] J. Stuart, *Critical Observations on the Buildings and Improvements of London*, London 1771, s. 9.

teren zieleni. Istotnym faktem w historii rozwoju londyńskich skwerów było uchwalenie w 1726 roku tzw. *St. James Square Act*, dokumentu obligującego mieszkańców okolicznych budynków do utrzymania i pielęgnacji ogrodu. Wydarzenie to było działaniem precedensowym, które zapoczątkowało sposób ochrony i pielęgnacji publicznych terenów zieleni w mieście⁷.

Współcześnie krajobraz londyńskich skwerów nadal ulega przemianie, dostosowując się do nowoczesnych rozwiązań w kreowaniu przestrzeni miejskiej oraz potrzeb współczesnych użytkowników. Długa tradycja, jaka wiąże się z zakładaniem ogrodów publicznych w mieście oraz indywidualna historia powstania i przekształceń każdego z kilkuset założeń jest potwierdzeniem istniejących na tym obszarze zwyczajów i tradycji. Świadczy także o wypracowanej na przestrzeni wieków, wartości historycznej i artystycznej śródmiejskich terenów zieleni.

3. ZNACZENIE SKWERÓW W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ MIASTA

Jednym z czynników, który przyczynił się do zwiększenia powierzchni terenów zieleni urządzonej w strukturze urbanistycznej, na obszarze centrum Londynu były wydarzenia, jakie miały miejsce w różnych momentach historii tego obszaru. Przykładem były kataklizmy, jakie dotykały miasto w XVII i XX wieku, takie jak: wielki pożar w 1666 r. oraz bombardowania w trakcie II wojny światowej. Spowodowały one znaczące zniszczenia w zabudowie, a na skutek tego – powstanie wolnych przestrzeni pomiędzy obszarami zajęтыми przez budynki. Przestrzenie te, zostały zachowane, a z biegiem czasu zagospodarowane, jako tereny zieleni przeznaczone do rekreacji⁸. Obecnie, do ich utrzymania i ochrony stale przyczynia się działalność wielu stowarzyszeń oraz aktualnie obowiązujące akty prawne⁹.

Pomimo, iż angielskie skwery miejskie w początkowej fazie rozwoju stanowiły pojedyncze, odizolowane od siebie enklawy zieleni, to jednak w XIX wieku liczba nowych założeń znacznie wzrosła, przez co utworzyły one gęstą sieć, stając się

częścią systemu przyrodniczego miasta¹⁰. Obecnie, kształty poszczególnych ogrodów publicznych są harmonijnie wpisane są w strukturę urbanistyczną, dlatego podobnie jak układ komunikacyjny i obiekty architektoniczne stanowią równie istotny element kompozycji przestrzennej. Ponadto, tereny zieleni na obszarach zurbanizowanych są współcześnie zarówno ważnym elementem krajobrazu miejskiego jak również przyczyniają się do powstania ładu przestrzennego¹¹. Założenia ogrodowe i parkowe stanowią uzupełnienie istniejącego systemu zieleni w mieście i pozytywnie wpływają na jakość życia mieszkańców.

Obecnie w zakres aktualnych granic administracyjnych Londynu wchodzi 32 dzielnice i autonomiczne *City*. Londyńskie *City*, położone jest w centralnej części miasta i jest jednym z najgęściej zabudowanych obszarów miejskich na świecie. Obecnie, jako siedziba wielu banków, firm i instytucji stanowi ważny ośrodek finansowy i biznesowy¹². Jednak pomimo nieodwracalnych zmian, jakie zaszły na tym obszarze pod wpływem intensywnego procesu urbanizacji, tereny zieleni nadal odgrywają tutaj istotną rolę, jako element kompozycji przestrzennej podnoszący jakość, intensywnie użytkowanej przestrzeni publicznej.

4. MIEJSKIE OGRODY PUBLICZNE W KRAJOBRAZIE MIASTA PRZEMYSŁOWEGO

Dokonując przeglądu angielskich skwerów miejskich oraz założeń inspirowanych realizacjami londyńskimi należy odnieść się do obiektów zlokalizowanych na obszarach o uwarunkowaniach szczególnych, takich jak krajobraz industrialny. Tego typu przykładem są zielone place występujące na obszarze zlokalizowanym w śródmieściu Katowic, w samym centrum Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Destrukcyjny dla środowiska przyrodniczego rozwój przemysłu przebiegał tutaj równolegle z działaniami, które miały przyczynić się polepsze-

⁷ <http://www.londongardensonline.org.uk/gardens-online-record.asp?ID=WST105>, dostęp: 16.12.2015r.

⁸ K. Asanowicz, *Małe formy ogrodowe w strukturze miasta na przykładzie londyńskiej dzielnicy City*, [w:] „Architecturae et Artibus”, vol. 3, no.3 (9), wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2011, s. 7.

⁹ Tamże, s. 6 n.

¹⁰ A. Zachariasz, *XIX-wieczne parki publiczne w Anglii*, op. cit., s. 168 [za:] L. Majdecki, *Historia ogrodów*, Warszawa 1981, s. 669; A. E. J. Morris, *History of Urban Form: Before the Industrial Revolution*, New York 1994, passim; *London's Pride. The Glorious History of The Capital's Gardens*, wyd. M. Galinou, London 1990, passim; W. Ostrowski, *Wprowadzenie do historii budowy miast. Ludzie i środowisko*, Warszawa 1996, s. 212–215.

¹¹ A. Zachariasz, *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, op. cit., s. 7.

¹² K. Asanowicz, op. cit., s. 7.

II. 1. Zielone place Katowic: 1. Plac Wolności, 2. Plac Karola Miarki, 3. Plac Andrzeja, fot. E. Waryś 2015

III. 1. Podpis w języku angielskim

nie warunków życia w mieście¹³. Część z nich odbywała się z zastosowaniem nowoczesnych osiągnięć techniki. Tego typu przykładem było wykorzystanie podstaw idei miasta inżynierskiego, autorstwa Edwina Chadwika, która na przełomie XIX i XX wieku stała się wzorem nowoczesnego rozwiązania urbanistycznego. Zgodnie z założeniami idei, rolą architekta miejskiego było m. in. dbanie o stan dróg, oświetlenia oraz utylizacji nieczystości¹⁴. Równocześnie przystąpiono także do zakładania terenów zieleni urządzonej. Podobnie jak w przypadku Londynu, swoją działalność rozpoczęły różne organizacje, których aktywność miała przyczynić się do poprawy ładu przestrzennego w mieście¹⁵.

Pomimo iż skala występowanie skwerów miejskich na obszarze Katowic jest nieporównywalnie mniejsza niż w przypadku Londynu, to jednak miejsca te, tworzą wyraźną sekwencję zielonych wnętrz w tkance urbanistycznej znaczącego ośrodka przemysłowego. Analizy przeprowadzone na tym obszarze wykazały, że w rejonie śródmieścia znajdują się trzy place: Wolności, Andrzeja i Karola Miarki, charakteryzujące się występowaniem zarówno elementów strukturalno-architektonicznych (m.in. nawierzchnia utwardzona), jak również zieleni komponowanej. Wszystkie zlokalizowane są w centrum miasta, na terenach, które ze względów technicznych nie mogły stać się parcelami budowlanymi. Zostały one założone na przełomie XIX i XX wieku i do dnia dzisiejszego stanowią przykład zielonych enklaw, które stale wzbogacane są o nowe

obiekty i funkcje. Pomimo stosunkowo niewielkich powierzchni (od 11 560 m² do 17 800 m²) są one zarówno terenami rekreacyjnymi, wyposażonymi w niezbędne elementy małej architektury, jak również pełnią funkcję reprezentacyjną. Wraz z położonym w pobliżu niedużym Placem Józefa Rostka oraz rynkiem, stanowią one uzupełnienie miejskiej kompozycji urbanistycznej¹⁶.

Na wartość krajobrazową skwerów wpływa przede wszystkim szata roślinna, w tym zarówno wysokie okazy drzew jak również mniejsze kompozycje o funkcji ozdobnej i dekoracyjnej. Ponadto, na wszystkich placach znajdują się elementy wodne oraz pomniki. Na Placu Andrzeja oraz Placu Wolności, na ścianach okolicznych budynków umiejscowione są także tablice pamiątkowe. Uwieczniają one ważne wydarzenia i osoby związane z miastem, a na tle zmieniającego się krajobrazu stanowią element stały, nawiązujący do tradycji miejsca (*genius loci*)¹⁷.

Warto jednak zaznaczyć, że silny związek omówionych przestrzeni z historią miasta nie wynika jedynie z obecności obiektów monumentalnych, upamiętniających konkretne osoby i wydarzenia. Lokalizacja zielonych placów w centrum miasta, w otoczeniu układu komunikacyjnego i dużego zagęszczenia zabudowy mieszkaniowej i usługowej sprawia, że są to miejsca mijane codziennie przez wielu mieszkańców i turystów. Równocześnie, poprzez obecność zieleni wysokiej są one na tyle charakterystyczne i łatwo rozpoznawalne, że stanowią ważne punkty orientacyjne w przestrzeni miejskiej.

5. PODSUMOWANIE

Charakterystyczną cechą skwerów miejskich, podobnie jak innych zabytków typu ogrodowego jest

¹³ K. Łakomy, *Miejskie rezydencje ogrodowe typu villa urbana przełomu XIX i XX wieku w tkance urbanistycznej miasta przemysłowego (na przykładzie Katowic)*, praca doktorska, Politechnika Krakowska, promotor: prof. dr. hab. inż. arch. Anna Mitkowska, Kraków 2007, t. I, s. 154.

¹⁴ I. Kozina, *Chaos i uporządkowanie. Dylematy architektoniczne na przemysłowym Górnym Śląsku w latach 1763–1955*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005, s. 246 n.

¹⁵ K. Łakomy, *op. cit.*, s. 154 n.

¹⁶ Tamże, s. 41.

¹⁷ M. Balsa, G. Grzegorek, *Ulice i place Katowic*, wyd. Prasa i Książka Grzegorz Grzegorek, Katowice 2012, *passim*.

splot różnych tworzyw i elementów oraz ciągle trwające próby przystosowywania istniejących założeń do potrzeb współczesnych użytkowników. Warto jednak podkreślić, że na kulturową wartość obiektu nie ma wpływu wielkość powierzchni czy jakość biologiczna szaty roślinnej, ale najważniejszą rolę odgrywają zjawiska artystyczne¹⁸. Dlatego, w przypadku ogrodów publicznych istotną funkcję pełni

¹⁸ A. Mitkowska, *Rozważania o wartościowaniu ogrodów zabytkowych dla ich ochrony i konserwacji*, [w:] *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, red. B. Szymgin, Warszawa–Lublin 2012, s. 121 n.

THE MEANING OF ENGLISH CITY SQUARES IN URBAN LANDSCAPE

1. INTRODUCTION

Since the seventeenth century, London city squares functioned in England as a small, fenced lawns, surrounded by a public road intended for the residents of the houses located in the vicinity. The limited access (the squares had wooden or metal fence) and location in the vicinity of the dense urban tissue were the characteristic features of these layouts, which derived from the medieval open areas for recreation and located outside the city walls. Over time, with the ongoing process of urbanization, they were surrounded by the buildings¹.

In nineteenth-century England, next to the royal parks, the municipal parks and the layouts donated by private donors, the squares were one of the four types of public gardens in the cities². Today, they are an example of the furnished green areas, characteristic of many housing centres, of different genesis and location. The English squares have the longest tradition, and these became the inspiration for the layouts both on the European continent, as well as in the American cities.

The purpose of these considerations is to determine the significance of the modern inner-city public gardens in the urban tissue of the cities. In order to present the variety of functions that these objects play in the highly transformed the landscape of a review

¹ A. Zachariasz, *XIX-wieczne parki publiczne w Anglii*, [in:] „Teki Komisji Urbanistyki i Architektury” vol. XXXII (2000), ed. Wydawnictwo Oddziału Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2000, p. 167.

² A. Zachariasz, *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, monograph 336, series: architektura, ed. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006, p. 30.

także relacja przestrzenna pomiędzy obszarem zlokalizowanym w obrębie poszczególnych skwerów a krajobrazem miasta w tym, z zabytkowymi fasadami willi i kamienic. Skwery miejskie stanowią przykład ogrodów publicznych składających się zarówno ze struktury inżyniersko-architektonicznej jak również materiału roślinnego. Ze względu na długą tradycję są trwale wpisane w pejzaż ośrodków mieszkaniowych i współtworzą koloryt miast. Na przykładzie założeń zlokalizowanym na Górnym Śląsku można także zaobserwować, że pełnią istotną funkcję, jako rozpoznawalne punkty w miejskiej przestrzeni publicznej.

of selected examples located in London, and within the current administrative boundaries of the city of Katowice. The green squares of Katowice have been included into the development because of the clear inspiration from the English composition system of the squares and a significant spatial context, i.e. the landscape of the industrial city. All of the selected examples are located within the urban structures.

2. RELATIONSHIP TO THE PLACE TRADITION (GENIUS LOCI)

The importance of the English squares is proven by a long-term tradition of establishing and the relationship with the place tradition (genius loci), including the landscape and the wide cultural context of the area. The confirmation of this relationship involves the changes that occurred in the composition systems of the squares, as a result of the changing landscape of the cities.

Covent Garden Piazza was the first London square, established in 1630, in accordance with the design of the English architect and designer, Inigo Johns. Covent garden was of a form of the city square inspired by such layouts as Place des Vosges in Paris and Piazza Grande in Livorno, in northern Italy. Application of the arcades in the buildings surrounding the square was a reference to the architecture of the Italian Renaissance. Although the place was devoid of the vegetation compositions, it is generally considered to be the prototype of the London city squares³. From the seventeenth century, the layouts of a garden

³ P. S. Goodman, *The Garden Squares of Boston*, University Press of New England, Hanover and London, Hanover 2003, p. 2.

natures, containing the vegetation material in its structure, occurred in London. The first of them, had the form of a fenced grasslands, with the specified, geometric layout of paths and were deprived of the more complex elements of composition. However, due to the changes that followed in their historical development, the spatial system of the squares gradually involved both more varied vegetation as well as other objects that affected the aesthetics and usage of the space. The landscape architecture and water tanks are the examples of the above.

Over the centuries, the squares, as the green areas, which were an important part of the landscape of the city, were a reflection of the changing trends in the architecture and the stylish trends in the garden art. Therefore, with emergency and popularization of the solutions, promoted inter alia by John Nash and Humphry Repton, the palladia simplicity of inner-city public gardens began to take more and more complex form. The space of green squares involved trees, shrubs and ornamental vegetation, creating the compositions inspired by the rustic landscapes⁴. The incorporation of vegetation was also included in the fashionable concept of *rus in urbe*, which, despite the growing popularity, was also the subject of criticism. James Stuart wrote in a report on London: *a garden in a street is no less absurd than a street in a garden*⁵.

St. James Square is the example of the layout executed based on the new solutions, now it is the wooded square with an area of approx. 9400 m², located in the city centre, approx. 750 meters from the Buckingham Palace. In the first half of the eighteenth century, in the middle of the square, a large, fenced water reservoir with a diameter of approx. 46 m was constructed. At the beginning of the nineteenth century, the tank, along with the localized at the centre monument of Prince William III of Orange, was included in the free landscape composition by John Nash. In 1954, the object was removed, and in its place, the greenery preserved to the present times was established the adoption of St. James Square Act in 1726 was an important fact in the history of London's squares. The document obliged the residents of neighbouring buildings to maintain and care for the garden. This event was a precedent-setting action, which marked the beginning of a way to protect and maintain the public green areas in the city⁶.

⁴ P. S. Goodman, *op. cit.*, p. 9.

⁵ *Ogród w przestrzeni ulicy jest takim samym absurdem jak ulica w przestrzeni ogrodu*, [cit. from:] Ibidem, p. 7, [in:] J. Stuard, *Critical Observations on the Buildings and Improvements of London*, London 1771, p. 9.

⁶ <http://www.londongardensonline.org.uk/gardens-online-record.asp?ID=WST105>, access: 16 December 2015.

Today, the landscape of London's squares is still transformed, adapting to the modern solutions in formation of the city space and the needs of today's users. The long tradition associated with establishment of the public gardens in the city and the individual history of establishing and transformation of each of the hundreds of layouts confirms the customs and traditions existing in the area. In addition, it shows the developed over the centuries historical and artistic value inner-city green areas.

3. IMPORTANCE OF THE SQUARES IN THE SPATIAL STRUCTURE OF THE CITY

One of the factors that contributed to increase in the surface of the green areas in the urban structure in the centre of London involved the events that took place at different times in the history of the area. The example includes the disasters that affected the city in the seventeenth and the twentieth centuries, such as the great fire in 1666 and bombing during World War II. They caused considerable damage to the buildings, and as a result, formation of free spaces between the areas occupied by the buildings. These spaces were preserved and developed over time, as green areas for recreation⁷. Currently, their maintenance and protection is constantly supported by the activities of many associations and valid laws⁸.

Although the English city squares in the early stages of development were single, isolated from each other enclaves of green, in the nineteenth century, the number of new layouts increased significantly, and formed a dense network, becoming a part of the natural system of the city⁹.

Currently, the shapes of individual public gardens are harmoniously inscribed in the urban structure, therefore similarly to the communication system and the architectural objects, they are equally important elements of the spatial composition. In addition, the green areas on the urbanised areas are today both an important element of the urban

⁷ K. Asanowicz, *Male formy ogrodowe w strukturze miasta na przykładzie londyńskiej dzielnicy City*, [in:] „Architecturae et Artibus”, vol. 3, no. 3 (9), ed. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2011, p. 7.

⁸ Ibidem, p. 6, n.

⁹ A. Zachariasz, *XIX-wieczne parki publiczne w Anglii*, *op. cit.*, p. 168 [in:] L. Majdecki, *Historia ogrodów*, Warszawa 1981, p. 669; A. E. J. Morris, *History of Urban Form: Before the Industrial Revolution*, New York 1994, passim; *London's Pride. The Glorious History of The Capital's Gardens*, ed. M. Galinou, London 1990, passim; W. Ostrowski, *Wprowadzenie do historii budowy miast. Ludzie i środowisko*, Warszawa 1996, p. 212–215.

landscape as well as contribute to formation of the spatial order¹⁰. The layouts of parks and gardens complement the existing system of greenery in the city and positively influence on the life quality of the residents.

Currently, the scope of the current administrative borders of London consists of 32 districts and autonomous *City*. The *City* of London is located in the central part of the city and is one of the most densely built-up urban areas in the world. Currently it is the headquarter of many banks, companies and institutions, and is an important financial and business centre¹¹. However, despite the irreversible changes that occurred in the area under the influence of an intensive process of urbanization, the green areas continue to play an important role here, as a part of the spatial composition of raising the quality of intensively utilized public space.

4. CITY PUBLIC GARDENS IN THE LANDSCAPE OF THE INDUSTRIAL CITY

When reviewing the English city squares and the layouts inspired by the London establishments, one should refer to the objects located in areas with specific conditions, such as the industrial landscape. This type of example involves the green squares appearing in an area of the downtown of Katowice, in the heart of the Upper Silesian Industrial District. Destructive to the natural environment industrial development ran here in parallel with actions that contributed to improving the living conditions in the city¹². Some of them involved the modern technology achievements. This type of example involved application of the fundamental idea of the city engineering, by Edwin Chadwick, which, at the turn of the nineteenth and the twentieth centuries, became a model of the modern urban solutions. According to the concept, the role of the city architect was inter alia to take care of roads, lighting and sewage disposal¹³. At the same time, the organised green spaces

were established. As in the case of London, different organizations, whose activities would contribute to improvement of the spatial order in the city, began their activities¹⁴.

Although the scale of occurrence of the city squares in Katowice is incomparably smaller than in the case of London, these places form a clear sequence of green design in the urban tissue of a significant industrial centre. The analyses carried out in this area has shown that, in the downtown area, there are three squares: Wolności, Andrzeja and Karola Miarki, characterized by both structural and architectural elements (inter alia the hardened surface), as well as the planned greenery. All are located in the city centre, in the areas which cannot become the building plots for the technical reasons. They were founded in the late nineteenth and early twentieth century, and are the examples of green enclaves, which are constantly enriched with new objects and functions. Despite the relatively small area (from 11 560 m² to 17 800 m²) they are both recreational areas equipped with the necessary elements of the landscape development, and act as a representative. Along with located nearby small Square of Józef Rostka and the market, they complement the city urban composition¹⁵.

The value of the landscape squares is primarily influenced by vegetation, including both high specimen trees, and smaller compositions of ornamental and decorative characteristics. In addition, all squares include water features and monuments. On Andrzej Square and Wolności Square, on the walls of the surrounding buildings, the commemorative plaques are placed. They perpetuate the important events and people associated with the city, and against the changing landscape they are a fixed element associated with the place tradition (*genius loci*)¹⁶.

It should be noted, however, that the strong association of the discussed spaces with the city history does not only result from the monumental buildings, commemorating specific people and events. Location of the green squares in the city centre, surrounded by the communication system and high density of residential and service buildings makes this places passed daily by many residents and tourists. At the same time, due to high greenery, they are so distinctive and easily recognizable, that are the important landmarks in the urban space.

¹⁰ A. Zachariasz, *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, *op. cit.*, p. 7.

¹¹ K. Asanowicz, *op. cit.*, p. 7.

¹² K. Łakomy, *Miejskie rezydencje ogrodowe typu villa urbana przelomu XIX i XX wieku w tkance urbanistycznej miasta przemysłowego (na przykładzie Katowic)*, doctoral thesis, Cracow University of Technology, supervisor: prof. dr. hab. inż. arch. Anna Mitkowska, Kraków 2007, vol. I, p. 154.

¹³ I. Kozina, *Chaos i uporządkowanie. Dylematy architektoniczne na przemysłowym Górnym Śląsku w latach 1763–1955*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005, p. 246 n.

¹⁴ K. Łakomy, *op. cit.*, p. 154 n.

¹⁵ Ibidem, p. 41.

¹⁶ M. Balsa, G. Grzegorek, *Ulice i place Katowic*, ed. Prasa i Książka Grzegorz Grzegorek, Katowice 2012, *passim*.

5. SUMMARY

A characteristic feature of the city squares, as well as other monuments of the garden type is the combination of various materials and elements and still ongoing attempts to adapt the existing principles to the needs of today's users. It should be noted, however, that the cultural value of the object does not influence on the size or quality of the surface of biological vegetation, but the artistic phenomena play the most important role¹⁷. Therefore, in the case of public gardens, an important role is also played by the spatial relationship between the area located within the individual squares and the landscape of the city including the historic façades of villas and townhouses. The city squares are an example of the city public gardens consisting of both the architectural and engineering structures, as well as the vegetation material. Due to the long tradition, they are permanently inscribed in the landscape of the residential centres and co-create the city colours. Based on the examples of the layouts located in Upper Silesia, one can also observe that they play an important role, as the landmarks in the city public space.

¹⁷ A. Mitkowska, *Rozważania o wartościowaniu ogrodów zabytkowych dla ich ochrony i konserwacji*, [in:] *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, red. B. Szmygin, Warszawa–Lublin 2012, p. 121 n.

LITERATURA

1. Asanowicz K., *Małe formy ogrodowe w strukturze miasta na przykładzie londyńskiej dzielnicy City*, *Architectura et Artibus*, vol. 3, no. 3 (9), wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2011.
2. Balsa M., Grzegorek G., *Ulice i place Katowic*, wyd. Prasa i Książka Grzegorz Grzegorek, Katowice 2012.
3. Goodman P. S., *The Garden Squares of Boston*, wyd. University Press of New England Hanover and London. Hanover 2003.
4. Kozina I., *Chaos i uporządkowanie. Dylematy architektoniczne na przemysłowym Górnym Śląsku w latach 1763–1955*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2005.
5. Łakomy K., *Miejskie rezydencje ogrodowe typu villa urbana przełomu XIX i XX wieku w tkance urbanistycznej miasta przemysłowego (na przykładzie Katowic)*, praca doktorska, Politechnika Krakowska, promotor: prof. dr hab. inż. arch. Anna Mitkowska, Kraków 2007.
6. Mitkowska A., *Rozważania o wartościowaniu ogrodów zabytkowych dla ich ochrony i konserwacji*, [w:] *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, red. B. Szmygin, Warszawa–Lublin 2012, s. 121–133.
7. Zachariasz A., *XIX-wieczne parki publiczne w Anglii*, Teka Komisji Urbanistyki i Architektury, tom XXXII (2000), Wydawnictwo Oddziału Polskiej Akademii Nauk, Kraków 2000, s. 167–183.
8. Zachariasz A., *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*, monografia 336, seria: architektura, wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2006.
9. <http://www.londongardensonline.org.uk>